

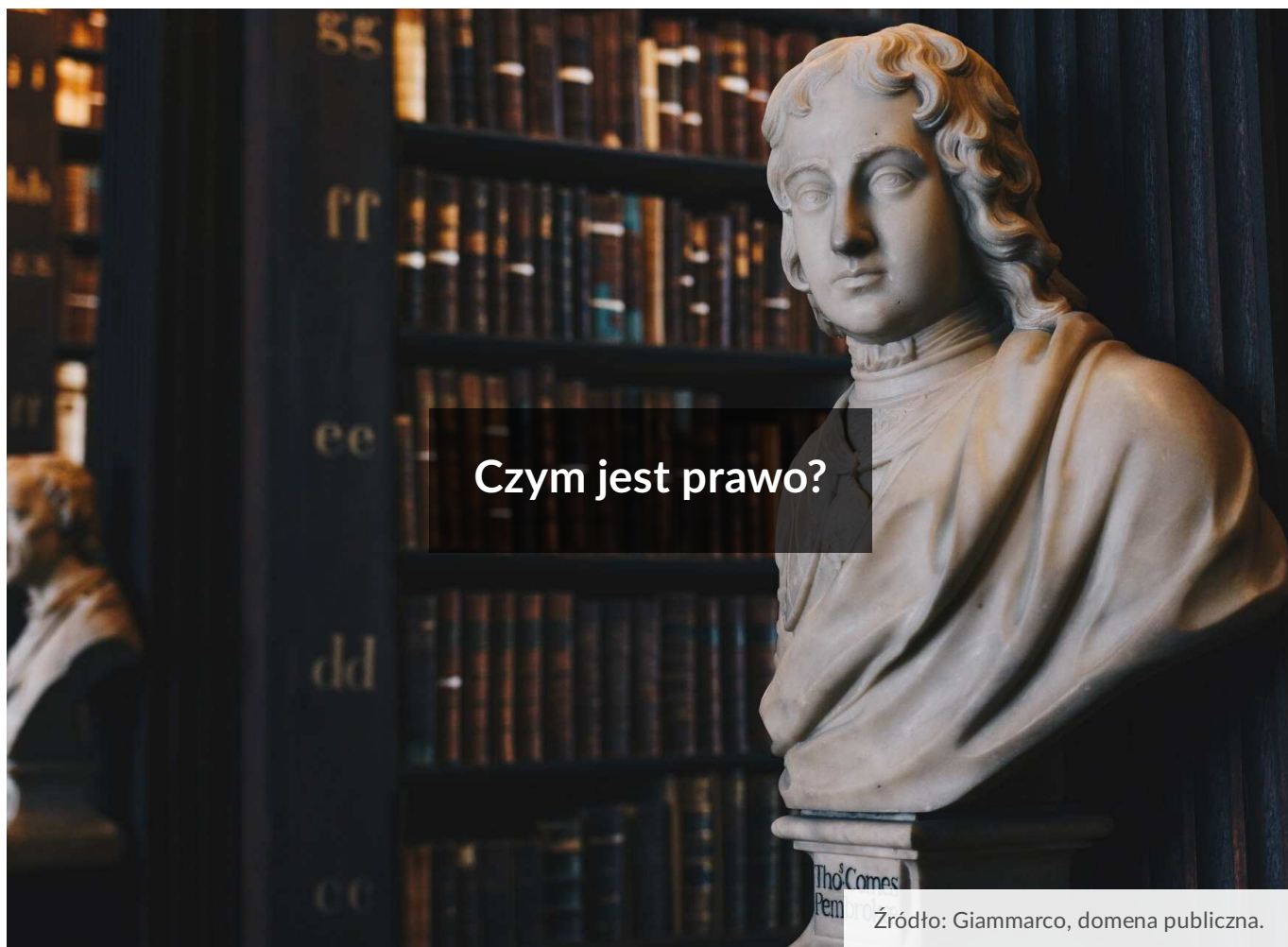
Czym jest prawo?

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

-
- Źródło: Tomasz Przesławski, *Wybrane zagadnienia prawoznawstwa. Szkice z propedeutyki prawa*, 2018, s. 41–42.
 - Źródło: Wojciech Łączkowski, *Prawo naturalne a prawo stanowione. Uwagi prawnika*, dostępny w internecie: dlibra.kul.pl [dostęp 1.12.2020 r.].
 - Źródło: Marek Maciejewski, *Doktrynalne ujęcia relacji prawo naturalne – prawo stanowione od starożytności do czasów oświecenia*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa” 2015, nr 8 (2), s. 111.

- Źródło: Organizacja Narodów Zjednoczonych, *Powszechna deklaracja praw człowieka*, 1948.
- Źródło: *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. 1997 Nr 90 poz. 557)*, dostępny w internecie: isap.sejm.gov.pl [dostęp 1.12.2020 r.].
- Źródło: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.*, dostępny w internecie: sejm.gov.pl [dostęp 28.02.2020 r.].

Czym jest prawo?

Źródło: Giammarco, domena publiczna.

Materiał jest częścią serii „**Inne spojrzenie**”.

Termin „prawo” jest wieloznaczny i używany w różnych kontekstach. Można mówić o prawie jako pewnej prawidłowości występującej w naturze czy społeczeństwie (prawa przyrody, prawa ekonomiczne, prawo rozwoju społecznego). Również w naukach prawnych termin ten ma różne znaczenie – mówi się o [prawie podmiotowym](#), prawie cywilnym, prawie karnym czy prawach człowieka. Podstawowym jednak pojęciem jest „prawo” w znaczeniu przedmiotowym, pozwalające określić, które z norm społecznych należy uznać za normy prawne.

Twoje cele

- Wyjaśnisz, czym jest prawo.
- Scharakteryzujesz różnice między prawem stanowionym a prawem naturalnym.
- Przeanalizujesz funkcje prawa.

Dla zainteresowanych

System prawny i system moralny – czy coś je łączy?

Historia, funkcje, systemy źródeł prawa

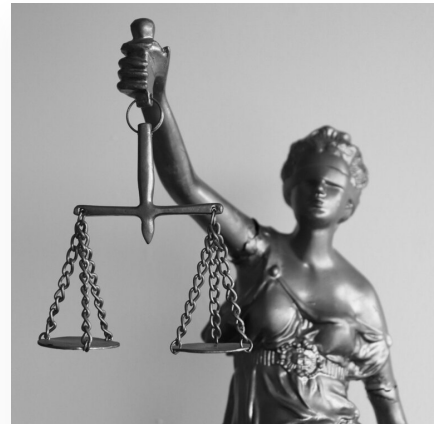
Norma prawna

Źródła prawa, hierarchia aktów prawnych

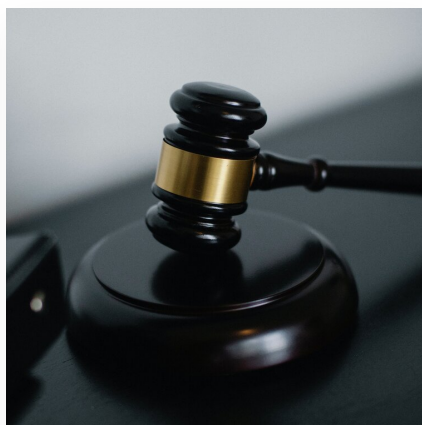
Prawo a moralność

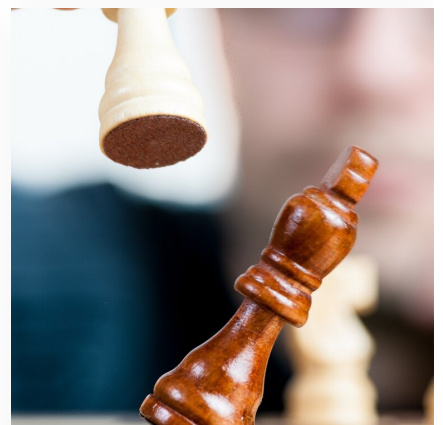
Praworządność i państwo prawa

Systemy prawa zwyczajowego i precedensowego

Zasady prawa

Prawomocność władzy

Przeczytaj

Definicja prawa

Prawo to zespół norm wydanych lub usankcjonowanych przez państwo i zagwarantowanych przymusem państwowym. Definicja ta odpowiada pozytywistycznemu ujęciu prawa, które akcentuje zależność między państwem a prawem i przymusem państwowym. W teorii i filozofii prawa często przeciwstawia się **prawo pozytywne**, obowiązujące w danym państwie w określonym czasie, **prawu naturalnemu** (objawionemu przez Boga lub wyrażającemu przyrodzoną godność człowieka), które jest niezależne od jakiegokolwiek władzy państwowej i prawa przez nią stanowionego.

Koncepcje prawa

Koncepcje prawa naturalnego wskazują na obowiązywanie norm natury w porządku pozytywnym i na ich nadrzędność w stosunku do norm stanowionych. Ostre przeciwstawienie prawa naturalnego prawu pozytywnemu straciło obecnie na znaczeniu. Uznaje się bowiem, że rolą prawa naturalnego jest dostarczanie wzorców, standardów, którym powinno odpowiadać prawo stanowione. Nie bez wpływu na taki stan rzeczy pozostają doświadczenia systemów totalitarnych XX w. W niedemokratycznych reżimach politycznych prawo naturalne pozwala bowiem na uzasadnienie oporu wobec władzy, a następnie dostarcza podstaw do budowy nowego porządku prawnego.

Tendencja ta znalazła wyraz po II wojnie światowej w preambule Powszechnej deklaracji praw człowieka, uchwalonej przez Zgromadzenie Ogólne ONZ, w której czytamy:

((Organizacja Narodów Zjednoczonych Powszechna deklaracja praw człowieka

(...) uznanie przyrodzonej godności człowieka oraz równych i niezbywalnych praw wszystkich członków wspólnoty ludzkiej jest podstawą wolności, sprawiedliwości i pokoju świata.

Eleanor Roosevelt trzyma plakat z Powszechną deklaracją praw człowieka, 1949 r.

Źródło: FDR Presidential Library & Museum, licencja: CC BY 2.0.

W ten sposób deklaracja potwierdza istnienie praw nie pochodzących z woli państwa, ale wynikających z samej istoty człowieczeństwa. Podobne uznanie (włączenie) norm prawa naturalnego do prawa pozytywnego ma miejsce w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, w której preambule zapisano:

“ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.

my, Naród Polski – wszyscy obywatele Rzeczypospolitej, zarówno wierzący w Boga będącego źródłem prawdy, sprawiedliwości, dobra i piękna, jak i niepodzielający tej wiary, a te uniwersalne wartości wywodzący z innych źródeł...

Źródło: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.*, dostępny w internecie: sejm.gov.pl [dostęp 28.02.2020 r.].

Art. 30 potwierdza natomiast, że „przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela”. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona są obowiązkiem władz publicznych.

Podstawowe funkcje prawa

Zespół norm postępowania, jakim jest prawo, pełni w życiu społecznym określone funkcje. Do najczęściej wskazywanych należą:

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Funkcję stabilizacyjną prawo spełnia przez utrwalanie uznanego za optymalny układu społeczno-gospodarczego. Szczególne znaczenie ma w kontekście tej funkcji konstytucja, która określa podstawowe zasady ustrojowe państwa oraz **system aksjologiczny**, na którym ma się opierać system prawny. Prawo nie jest jednak systemem statycznym, reaguje również na zmiany zachodzące w stosunkach społecznych, a nawet może je stymulować. Dlatego też można mówić o **dynamizującej funkcji prawa**.

Normy prawne mogą sprzyjać rozwojowi określonych form życia społecznego i publicznego. Jako przykład podać można rozwój społeczności lokalnych w Polsce, który po likwidacji powiatów w latach 70. XX w. został gwałtownie zahamowany, po czym – po reformie i wprowadzeniu samorządu terytorialnego – przywrócony.

Prawo pełni również istotną funkcję w zakresie kontroli i formowania zachowań człowieka – jest to **funkcja kontrolna** – oraz rozwiązywania konfliktów na gruncie zaspokajania potrzeb. W tym kontekście można mówić o **funkcji ochronnej**, polegającej na przeciwdziałaniu zagrożeniom i umacnianiu wartości istotnych ze społecznego punktu widzenia, oraz o **funkcji organizacyjnej**, polegającej na tworzeniu i rozbudowywaniu instytucjonalnych warunków życia społecznego i wpływaniu na koordynację życia zbiorowego.

Motywy tworzenia i upowszechniania prawa jest wprowadzanie lub utrwalanie pewnych wzorców postępowania, wyrabianie trwałych przekonań, skłonności i nawyków za pomocą norm prawnych, którym adresaci powinni się podporządkować. Opisana perswazyjna rola prawa wskazuje na jego **funkcję wychowawczą**. Kształtowanie ludzkich postaw mieści się w samej istocie prawa. Funkcja wychowawcza łączy się bezpośrednio z **funkcją represyjną** prawa, polegającą na oddziaływaniu przez obawę przed dolegliwościami, jakie mogą spotkać osoby naruszające normy prawne.

Słownik

norma prawna

sformalizowana norma postępowania, będąca częścią porządku prawnego

prawo naturalne

według niektórych koncepcji prawa – reguły postępowania funkcjonujące niezależnie od norm przyjmowanych przez organy państwa i nadrzędne wobec nich

prawo stanowione

system norm ustanawiany przez upoważnione do tego organy państwa, których naruszenie zagrożone jest sankcją

pozytywizm prawny

koncepcja według której jedynym źródłem prawa jest prawo stanowione, którego nie można konfrontować z żadnym innym systemem reguł (np. prawem naturalnym)

prawo cywilne

gałąź prawa odnosząca się do stosunków między osobami (fizycznymi i prawnymi), o charakterze majątkowym i niemajątkowym

prawo karne

gałąź prawa odnosząca się do czynów zabronionych oraz odpowiedzialności za ich popełnianie

prawo podmiotowe

zespół uprawnień przyznanych podmiotowi prawa przez obowiązujące prawo, służących zabezpieczeniu jego interesów i dających mu pewną swobodę kształtowania stosunków prawnych

system aksjologiczny

porządek oparty na wartościach

Mapa myśli

Polecenie 1

Zapoznaj się z mapą myśli i uzupełnij ją o przykłady, w których widoczne są realizacje konkretnych funkcji prawa.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 1

Zastanów się, czy możliwe jest stworzenie systemu prawa, którego będą przestrzegać wszyscy obywatele. Podaj dwa argumenty na uzasadnienie swojej opinii.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zaznacz, które stwierdzenie odnosi się do represyjnej funkcji prawa.

☐

Oddziaływanie przez obawę przed dolegliwościami, jakie mogą spotkać osoby naruszające normy prawne.

☐

Tworzenie i rozbudowywanie instytucjonalnych warunków życia społecznego i wpływanie na koordynację życia zbiorowego.

☐

Utrwalanie układu społeczno-gospodarczego uznanego za optymalny.

☐

Przeciwdziałanie zagrożeniom i umacnianie wartości istotnych ze społecznego punktu widzenia.

Ćwiczenie 2

Wybierz stwierdzenia charakteryzujące prawo naturalne.

☐

Jest niezależne od jakiejkolwiek władzy państwowej i prawa przez nią stanowionego.

☐

Nie jest stosowane w niedemokratycznych reżimach politycznych.

☐

Jest objawione przez Boga lub wyraża przyrodzoną godność człowieka.

☐

Wskazuje na obowiązywanie norm natury w porządku pozytywnym i na ich nadrzędność w stosunku do norm stanowionych.

Ćwiczenie 3

Zdecyduj, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Prawo to zespół norm wydanych lub usankcjonowanych przez państwo i zagwarantowanych przymusem państwowym.	☐	☐
Normy prawne mogą sprzyjać rozwojowi określonych form życia społecznego i publicznego.	☐	☐
Prawo w niewielkim stopniu wpływa na formowanie zachowań człowieka.	☐	☐
Powszechna deklaracja praw człowieka uznaje wyłącznie istnienie praw pochodzących z woli państwa.	☐	☐

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

((Tomasz Przesławski

Wybrane zagadnienia prawoznawstwa. Szkice z propedeutyki prawa

Normy społeczne w tym normy prawne, oddziałując na ludzkie postępowanie, stanowią normatywny środek regulacji zachowań ludzi (...). Funkcja kontrolna przejawia się w podejmowaniu zachowań oczekiwanych przez normodawcę (nakazanych lub dozwolonych) oraz powstrzymywaniu się od zachowań niepożądanych. Przedstawiając rolę regulacji (kontroli) zachowania, bierze się pod uwagę w pierwszej kolejności motywacyjne (pozytywne) działanie prawa, tj. pobudzenie adresatów norm do określonego zachowania i zapobieganie konfliktom społecznym.

Źródło: Tomasz Przesławski, *Wybrane zagadnienia prawoznawstwa. Szkice z propedeutyki prawa*, 2018, s. 41–42.

Zaznacz poprawne zakończenie zdania.
Przykładem funkcji kontrolnej prawa jest...

☐ wprowadzenie uchwały antysmogowej przez władzę samorządową.

☐ wprowadzenie programu 500+.

☐ podwyższenie stóp procentowych przez Radę Politykę Pieniężnej.

☐ przeprowadzenie postępowania mediacyjnego na wniosek sądu.

Ćwiczenie 5

Do podanych funkcji prawa dopasuj ich opisy.

dystrybutywna

rozdzielanie w społeczeństwie dóbr i obciążeń

kontrolna

utrwalenie ładu politycznego, gospodarczego i społecznego

stabilizacyjna

tworzenie ram działania organów władzy publicznej

wychowawcza

integrowanie ludności

dynamizująca

kształtowanie pożądanych modeli zachowań w społeczeństwie

organizacyjna

zmienianie różnych obszarów życia społecznego

ochronna

określanie, co jest dozwolone, a co zabronione

brak pasującej funkcji

zabezpieczanie wartości istotnych ze społecznego punktu widzenia

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

((Wojciech Łączkowski

Prawo naturalne a prawo stanowione. Uwagi prawnika

Świat prawa jest rozległy, a jego granice mało ostre. Tym bardziej stają się one niewyraźne, im dalej ustawodawca państwowy odchodzi od prawdy i za pomocą sztucznego, konwencjonalnego języka zaczyna tworzyć nowe pojęcia i nowe wartości. Do roli symbolu urosła już znana formuła prawa wodnego stwierdzająca, że „w rozumieniu niniejszej ustawy rak jest rybą”. (...) Jest to przykład anegdotyczny i humorystyczny. Gorzej, jeśli ustawodawca z podobną łatwością, wbrew prawdzie i naturze, ustanawia prawa mające poważne następstwa w sferze życia, wolności czy własności człowieka. W takich przypadkach prawnikom można współczuć, jeśli godzą się stosować niemądre, niesprawiedliwe lub nawet zbrodnicze prawa. Natomiast ustawodawcy odpowiadają za to, że takie prawa ustanowili i mocą władzy państwowej zmuszają innych do posłuszeństwa.

Źródło: Wojciech Łączkowski, *Prawo naturalne a prawo stanowione. Uwagi prawnika*, dostępny w internecie: dlibra.kul.pl [dostęp 1.12.2020 r.].

Rozstrzygnij, czy autor jest zwolennikiem powiązania prawa naturalnego z prawem stanowionym. Uzasadnij swoje zdanie.

Rozstrzygnięcie:

Uzasadnienie:

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

“ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. 1997 Nr 90 poz. 557)

Art. 67

§ 1. Wykonywanie kary pozbawienia wolności ma na celu wzbudzanie w skazanym woli współdziałania w kształtowaniu jego społecznie pożądanых postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego i tym samym powstrzymania się od powrotu do przestępstwa.

Źródło: *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. 1997 Nr 90 poz. 557)*, dostępny w internecie: isap.sejm.gov.pl [dostęp 1.12.2020 r.].

Podaj nazwę funkcji prawa, którą ilustruje podany artykuł Kodeksu karnego wykonawczego.

Zapoznaj się z tekstem, a następnie wykonaj ćwiczenie.

((Marek Maciejewski

***Doktrynalne ujęcia relacji prawo naturalne –
prawo stanowione od starożytności do czasów
oświecenia***

Pierwsze wyobrażenia o dwoistości prawa zrodziły się w Grecji kilkaset lat przed narodzinami Chrystusa. Początki rozważań na ten temat sięgają przełomu VIII i VII w. p.n.e. (...) Odrębne pojęcie prawa ludzkiego (*nomos*), niezależnego od prawa boskiego, a przynajmniej odznaczającego się pewną autonomią wobec niego, pojawiło się w Grecji dopiero w VII w. – po raz pierwszy w dziełach Hezjoda. Wtedy też podjęto pierwsze próby jego skodyfikowania.

Źródło: Marek Maciejewski, *Doktrynalne ujęcia relacji prawo naturalne – prawo stanowione od starożytności do czasów oświecenia*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa” 2015, nr 8 (2), s. 111.

Podaj nazwę koncepcji prawa opisanej w tekście.

Dla nauczyciela

Autor: Krzysztof Kowaluk

Przedmiot: Wiedza o społeczeństwie

Temat: Czym jest prawo?

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres podstawowy, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

V. Prawo w Rzeczypospolitej Polskiej.

Uczeń:

1) wyjaśnia, czym różnią się normy prawne od innych typów norm; wymienia podstawowe zasady prawa (prawo nie działa wstecz, domniemanie niewinności, nie ma winy bez prawa, nieznanostwo prawa szkodzi) i wyjaśnia konsekwencje ich łamania.

Zakres rozszerzony

XI. System prawa w Rzeczypospolitej Polskiej.

Uczeń:

1) rozróżnia źródła, z których wywodzą się normy w różnych systemach prawnych (prawo: zwyczajowe, precedensowe, religijne, pozytywne).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wyjaśnia, czym jest prawo;
- opisuje różnice między prawem stanowionym a prawem naturalnym;
- analizuje funkcje prawa.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- lekcja odwrócona.

Metody i techniki nauczania:

- burza mózgów;
- dyskusja;
- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Przed zajęciami

1. Uczniowie zapoznają się z e-materiałem, by mogli efektywnie korzystać z lekcji.
2. Wybrane osoby w parach przygotowują w domu prezentacje:
 - dotyczącą koncepcji prawa naturalnego: według Johna Locke'a i Tomasza z Akwinu, materiałem źródłowym mogą być stosowne rozdziały z książki Stanisława Filipowicza *Historia myśli polityczno-prawnej* oraz *Historia filozofii politycznej*, pod red. Leo Straussa i Josepha Cropseya.
 - na temat koncepcji pozytywizmu prawniczego, materiałem źródłowym mogą być stosowne rozdziały z książki Stanisława Filipowicza *Historia myśli polityczno-prawnej* oraz Huberta Izdebskiego *Historia myśli politycznej i prawnej*.

Faza wstępna:

1. Krótka dyskusja w formacie burzy mózgów na temat: „Czy prawo może być niesprawiedliwe?”. Należy zwrócić uwagę na niejednoznaczność pojęcia sprawiedliwość.
2. Przedstawienie tematu i celów zajęć.

Faza realizacyjna

1. Dwoje uczniów przedstawia prezentację na temat koncepcji prawa naturalnego – u św. Tomasza z Akwinu oraz u Johna Locke’a.
2. Dwoje uczniów przedstawia prezentację na temat koncepcji pozytywizmu prawniczego.
3. Po zakończeniu wystąpień pozostali uczniowie mogą zadawać prelegentom pytania.
4. Nauczyciel uzupełnia prezentacje, zwracając uwagę na pluralizm wizji prawa naturalnego oraz na zalety i wady stosowania każdej z tych doktryn (prawnonaturalnej oraz pozytywistycznej) w praktyce prawodawczej.

Faza podsumowująca

1. Krótka dyskusję podsumowującą w formie burzy mózgów: „Która z doktryn jest bardziej przekonująca – prawnonaturalna czy pozytywistyczna?”.
2. Uczniowie wykonują ćwiczenia 5–8 z sekcji „Sprawdź się”. Wspólne omówienie odpowiedzi.
3. Wspólne uzupełnienie mapy myśli dotyczącej realizacji funkcji prawa.

Praca domowa:

Uczniowie wykonują ćwiczenia 1–4 z sekcji „Sprawdź się”.

Materiały pomocnicze:

Stanisław Filipowicz, *Historia myśli polityczno-prawnej*, Gdańsk 2001.

Historia filozofii politycznej, praca zbiorowa pod red. Leo Straussa i Josepha Cropseya, Warszawa 2012.

Hubert Izdebski, *Historia myśli politycznej i prawnej*, Warszawa 2001.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Mapa myśli może zostać wykorzystana przez uczniów indywidualnie lub podczas zajęć w charakterze podsumowania.